

Perényi Roland

Találkahelyek, bűnügyi helyszínek és „dzsungel-erkölcsök”

Homoszexuális szubkultúra, városi tér és bűnözés Budapesten a 20. század elején

A homoszexualitás – ahogy azt a 20. századi Nagy-Britannia *gender*-történetét kutató Matt Houlbrook *Queer London* című munkájában is hangsúlyozza – tipikusan nagyvárosi jelenségnek tekintendő.¹ Könyvének első fejezetében Houlbrook a rendőrségi megfigyelés felől közelítve mutatja be azt a kérdést, hogy a hatalom hogyan definiálta a nyilvános városi terek fogalmát, illetve hogyan korlátozta a nyilvános tér használatát, olykor-olykor behatolva a magánszférába is. Miután a *queerek* leginkább rejtőzködve éltek szexuális életüket, ezért a városi tér, annak különböző típusai rendkívül fontos szerepet játszanak a *queer* szubkultúra megismerésében.² Ebből a gondolatból kiindulva, tanulmányomban kísérletet teszek annak bemutatására, hogy az 1900-as évek elejétől egészen a második világháború kitöréséig a sajtó, valamint a rendőrség Budapesten mely városi terekben lokalizálta a *queereket*. Mivel a homoszexuális praktikák a vizsgált korszakban a téma medikalizálódásának³ köszönhetően szexuális devianciának, s egyúttal büntetendő cselekménynek számítottak,⁴ ezáltal a *queer* szubkultúra rejtőzködő mivoltából adódóan a legtöbbször akkor került a nyilvánosság elé, amikor valamilyen bűncselekmény kapcsolódott hozzá. Ezért a téma lehetőséget ad két eltérő devians – pontosabban a homoszexualitás esetében a vizsgált korszakban deviansnak tekintett – viselkedési mód egymáshoz való viszonyának bemutatására is.

Bár a magyar fővárosra vonatkozóan korántsem rendelkezünk olyan jó forrásadottságokkal, mint London esetében,⁵ a korabeli sajtóból, illetve a rendőri szakirodalomból jól azonosíthatók a város azon térformációi, ahol a homoszexuális szubkultúra tetten érhető. A rendőrségi, illetve a sajtódiskurzusban a *queerek* által használt publikus, félnyilvános, valamint privát terek szinte kizárólag a hatalom és a szubkultúra közötti összeütközések, továbbá a *queerek* sérelmére elkövetett bűncselekmények kontextusában jelennek meg, így a városi térhasználat *queer* módzatai is ezeken a konfliktusokon keresztül vizsgálhatók.

¹ HOULBROOK, 2006. 1–15.

² A homoszexuális, illetve a *queer* kifejezés közti distinkcióhoz lásd HOULBROOK, 2006.

³ Lásd KÓRÁSZ, 2013. 316–320.

⁴ A homoszexualitás korabeli megítéléséhez lásd bővebben TAKÁCS, 2004; KURIMAY, 2012; PERÉNYI, 2016.

⁵ HOULBROOK, 2006.

Homoszexualitás mint nagyvárosi szubkultúra

A szexuális mássággal foglalkozó kortársak – ahogyan a kérdést vizsgáló történészek is – a 20. század első felében Berlint tartották a *queer* szubkultúra centrumának, s ehhez viszonyították a korabeli Budapestet is. A *Detektív* című hetilap például a *queerek* berlinihez képest diszkrétebb megjelenését emelte ki:

„Budapest helyzete pl. Berlinhez képest aránylag szerencsésnek mondható, mert a beteges hajlamuak legalább nem merészkednek úgy a nyilvánosság elé, mint egyebütt. Csak a beavatottak ismerik föl az utcákon a különös viselkedésű férfiakat s titkos találkahelyeiket, törzskávéházaikat, ahol tömegesen szoktak összegyűlni, rendszeren idejekorán felrobantják a razziázó detektívek.”⁶

A modernizálódó nagyváros és a homoszexuális szubkultúra kapcsolatára jó példa egy 1933-as, öngyilkossággal végződő eset, amelyben – a Matt Houlbrook által bemutatott Cyril⁷ esetéhez hasonlatosan – a nagyvárosi milió rendkívül fontos szerepet játszott. A 29 éves, friss házaspáros göncruszkai kereskedő, Friedmann László, aki korábban *„nem tudta, mi az erotika, mi a biszexualitás, nem tudta mi az, hogy egyneműek szerelme, Freudról sem hallott, idegkönyveket [sic!] sem olvasott”⁸*, egy budapesti gőzfürdőben megismerkedett egy férfival, akinek köszönhetően felfedezte homoszexuális hajlamait. Ez az élmény alapvető változást hozott a kereskedő erkölcsi életében:

„Soha ilyesmire nem gondolt, a nevelés, a házi környezet s a falusi szigorú erkölcs ezerféle drótkötéssel lefogta benne a beteges hajlamot, de a fürdői találkozás felszabadította az ördögöt. Friedmann többé nem találta helyét falun, nem bírt ránézni nejeére, félt a tisztességes családi környezettől s mint egy éhes farkas úgy igyekezett Pestre, ahová vonzotta, húzta, rántotta valami ellenállhatatlan erő, mint a mágnes a vasat.”⁹

Friedmann a jelek szerint gyorsan megtalálta a helyét a fővárosi homoszexuális szubkultúrán belül. Egy Bálvány utcai kiskocsmában, amely a „beteges hajlamú” emberek találkozóhelye volt, megismerkedett egy Balogh Miklós nevű padlóburkolóval. Balogh azonban a valóságban „érdekfiú” volt, azaz nem volt homoszexuális, hanem csupán a partnerei pénzére utazott. Friedmann nyilvánvalóan elvakította a szerelem, hiszen lakást tartott fenn szerelme számára, s az összes pénzét – egyes hírek szerint 4–5000 pengőt – újdonsült partnerére költötte. Amikor a kereskedő összes pénze elfogyott, partnere elkezdte zsarolni. Az indulatok odáig fajultak ketjük között, hogy Friedmann előbb végezni akart partnerével, majd öngyilkosságot követett volna el.¹⁰ Miután ezt megakadályozták, Friedmann a rendőrség

⁶ Küzdelem a világvárosi bűnök ellen. *Detektív* (1921. augusztus 24.) 1–2.

⁷ Cyril 20 évesen, 1932-ben érkezett Londonba. Hamar megtalálta a helyét a nagyvárosban, de ez egyúttal szexuális identitásának megváltozását is jelentette. Cyril a város hatására londoni *queerré* vált. (HOULBROOK, 2006. 1–15.)

⁸ Nádas Sándor: Jegyzetek egy beteghajlamú férfi öngyilkosságához. *Pesti Futár* (1933. március 16.) 9.

⁹ Uo.

¹⁰ Egy hónapra ítélték a legényt, aki miatt Friedmann László kereskedő megölte magát. *Az Est* (1933. március 10.) 4.

hazatoncolta, ahol megpróbált újra beilleszkedni régi életébe. Ez a kísérlet azonban már néhány nap után kudarcba fulladt, Friedmannt „beteges hajlama” újra Budapestre vonzotta. Újra felkereste Baloghot, de miután ismét elfogyott az összes pénze, Friedman egy Víg utcai garnizállóban saját nadrágszíjával megfojtotta magát.¹¹ Halála előtt a kereskedő több búcsúlevelében¹² Baloghot tette felelőssé öngyilkosságáért, de miután „a törvény az ő bűnét még nem foglalta megfelelő paragrafusokba”,¹³ Baloghot végül a büntetőtörvénykönyv 241.§-a alapján „szemérem elleni fajtalanság” miatt egy havi fogházra ítélte.

1932-ben a Dénesfay-Dinich Vidor törvényhatósági bizottsági tag által szerkesztett *A Város* című várospolitikai és közgazdasági hetilap a később részletesebben bemutatandó kispesti rablógyilkosság apropóján hosszabb eszmefuttatást közölt, amelyben a fővárosban elharapódzó homoszexualitás veszélyére hívta föl az olvasók figyelmét. A cikk egyértelműen összekapcsolja a nagyvárost, a városi teret a „homoszexuális apacsok garázdálkodásával”.¹⁴ A város mint „dzsungel”, a „minden emberi képzeletet meghazudtoló szenny és kártékony világ: a természetellenes szenvedélyek rabjainak sötét társadalma”¹⁵ jelenik meg az írásban. Miközben a korábbi időszakból származó sajtó- és rendőrségi írások megértően közelítettek a kényes témához, s a törvénybe nem ütköző szexuális viselkedéssel szemben toleránsnak mutatkoztak, a kispesti gyilkosság hatására mintha egyfajta morális pánik tört volna ki a sajtóban, legalábbis erre utal a cikk keményebb hatásági fellépést követelő hangvétele.

„Az a helyzet, hogy ha ezek az emberek nyilvánosan nem sértik az illetet s nem okoznak botrányt, akkor privát lakásokban azt tehetik, amit akarnak. A rendőrség, még ha tudomására jut is az eset, nem tehet semmit. Egészen fonák helyzet ezen téma.”¹⁶

A pamfletszerű írás szerint „köztudomású, hogy a főváros szívében több helyen is kaszinószerű alakulatok ütötték fel a fejüket és jóformán egészen leplezetlenül folytatják üzelmüket”, s Budapest már eljutott arra a szintre, hogy a „szerelmi ügynökök”, „Párizs, Berlin, a Riviéra szodomikus bűnözői már a magyar fővárosban is megteremtették a legfrissebb és legundorítóbb iparágat”.¹⁷ A fertőként megjelenő szexuális másság – és a cikk ide sorolja a törvényileg nem büntetendő, ezért jóval kevésbé dokumentált női homoszexualitást is – ellen a cikk szerzője szerint csak a törvények szigorítása lehet a megoldás:

¹¹ Egy vidéki kereskedő öngyilkossága. *Budapesti Hírlap* (1933. március 7.) 8. A *Népszava* szerint Friedman egy ruhaszárító kötéllal fojtotta meg magát: A halál önkéntesei. *Népszava* (1933. március 7.) 4.

¹² Érdekes, hogy Friedman egyik búcsúlevelét annak a Cár István detektívfelügyelőnek címezte, aki a homoszexuálisokkal foglalkozó detektívcsoport vezetője volt. Vö. Öngyilkosság egy Víg-utcai szállodában. *Pesti Hírlap* (1933. március 7.) 9.

¹³ *Pesti Futár* (1933. március 16.) 12.

¹⁴ Szerelmi ügynökök, homoszexuális apacsok garázdálkodnak a főváros szívében. *A Város* (1932. január 23.) 1–2.

¹⁵ Uo. Kiemelés az eredetiben.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo. Kiemelés az eredetiben.

„Valamennyi normális ember, családapa és anyja, Budapest valamennyi józan erkölcsű polgára követeli, hogy teremtsenek rendet a dzsungelben. A törvénykezés feladata gondoskodni megfelelő törvényről, amely legalább gátat vet az egyre terjedő szörnyűségnek.”¹⁸

A cikk a „bűnös” világvárosi élet kárhóztatásával zárul:

„S ha ez az utálatos és szennyes iparág egy világváros »természetes« fejlődésének szükséges velejárója, akkor Budapest polgársága szívesen lemond a világvárosi címről és jellegről”.¹⁹

Publikus – félnyilvános – privát

A homoszexuális szubkultúra a 20. század elejének Budapestjén korántsem volt homogén, számos különböző változata volt megfigyelhető. Ez a sokszínűség mutatkozik meg a városi térhasználatban is, hiszen – ahogy erre Matt Houlbrook is rámutatott –, míg a társadalmi ranglétra magasabb fokán álló homoszexuálisok inkább a privát terekben, lakásaikban vagy zárt klubokban élték meg szexuális másságukat, addig a többiek számára a város nyilvános és félnyilvános terei biztosították az ismerkedési lehetőséget. Minden városi tértípus komoly veszélyeket hordozott magában a *queerek* számára, hiszen míg a nyilvános és félnyilvános terekben állandó volt a rendőrségi razziaák fenyegetése, addig a privát terekben, lakásokban zsarolásnak²⁰ és szexuális indíttatású bűncselekményeknek, rablásoknak és gyilkosságoknak voltak kitéve.

A *queerek* többsége, s ezen belül is az alsóbb társadalmi csoportokba tartozók, illetve a házások számára a nyilvános terek jelentették a legfontosabb ismerkedési és találkahelyet, s egyúttal gyakran a szexuális élet gyakorlásának egyetlen lehetséges terét. Míg Londonban Matt Houlbrook kutatásainak köszönhetően ismert, hogy a nyilvános illemhelyek rendkívül fontos szerepet játszottak e téren, Budapesten erre vonatkozóan kevés adatot találni.²¹ Ezzel szemben a városnak számos olyan pontja kirajzolódik a forrásokból, amelyeket a *queer* szubkultúra használt a fővárosban.

A nyilvános találkahelyek közé volt sorolható az EMKE-sarok, az Erzsébet tér, a Dunakorzó vagy éppen a Népliget.²² Utóbbival kapcsolatban a már sokszor idézett *A Város* közölt egy felháborodott cikket, amelyben a Népligetben zajló erkölcstelen üzemekre, valamint a park őrzésére kirendelt „naponta tizenhatórás, életveszélyes szolgálatot teljesítő szerencsétlen hadirokkantak” nehéz munkájára igyekeztek felhívni a polgármester figyelmét.²³ Az örök ugyanis tehetetlenek voltak az állandó

¹⁸ Uo. Kiemelés az eredetiben.

¹⁹ Uo.

²⁰ A zsarolás veszélyeihez lásd THOMPSON, 2001. 260.

²¹ Egyedül Vogl József említi az 1929-ben megjelent *Modern bűnözés* című kétkötetes munka homoszexuálisokkal foglalkozó fejezetében a nyilvános illemhelyet mint potenciális találkahelyet, de pontosabb helyszínt nem határoz meg. (VOGL, 1929. 134.)

²² ESZENYI, 2006. 75.

²³ Amiről a polgármester nem tudhat... *A Város* (1933. augusztus 12.) 3.

inzultusokkal és botrányos eseményekkel szemben. Különösen éjszaka volt rossz a helyzet, amikor a „*Népliget a legfurcsább orgiák színterévé válik*”. A cikk ismeretlen szerzője szerint halaszthatatlanul rendezni kell az áldatlan állapotot, s meg kell tenni a szükséges lépéseket, vagy legalábbis figyelmeztetni a „*gyanútlan, jóérzésű polgárságot*” a „*Népligetben dülő dzsungel-erkölcsök veszélyes jeleneteire*”.²⁴

A publikus térben való ismerkedésre hoz példát Szatmáry Sándor *Nagyvárosi erkölcsök* című, 1908-ban megjelent felvilágosító munkájában. A történet szerint a fiatal ügyvédjelölt a Párisi Áruháznál leszólitott egy magas „hölgyet”, akivel beszélgetésbe elegyedtek, majd a Klauzál utcához érve a beszélgetés „bizalmas tárgyalásba” csapott át. Az ifjú a közeli fürdőbe viszi a hölgyet, s a pár egy kabinban húzódik meg. A szerelmi légyott azonban az ügyvédjelölt számára meglepő fordulatot vesz. Miután elhelyezkedik a kabinban egy díványon, egyszer csak „*férfikar ragadja meg s vaserővel szögezi le, majd stentori hangon mondja: Te, te, te akartál? Majd ha fagy! Én fogok!*”²⁵ Végül az ifjú nagy nehezen tud csak kiszabadulni a „hölgy” szorításából, akit végül a fürdő személyzetének segítségével sikerül átadni a rendőrségnek.

Azt, hogy a nyilvános terekben nem csupán a hatóságok oldaláról érhatték atrocitások a homoszexuálisokat, egy 1913-as olvasói levél bizonyítja, amely a *Pesti Futár* című lapban jelent meg. A levél írója, bizonyos Schönberg Szabó Pál – már önmagában is érdekes, hogy egy ilyen kényes témában valaki névvel vállalja levelét – arról számolt be, hogyan próbálta meg felszámolni a „homosexuális társadalmat”. A levélből kiderül, hogy Schönberg egy évvel korábban ismerte meg a miliót, s feltehetően egy számára kellemetlen inzultus folytán a szubkultúra elleni harcba fogott: „*Párszori találkozásunk után, melyről a rendőrséget előzetesen értesítettem, lelepleztem őket, mivel láttam, hogy a társadalomra milyen károsak és egészségtelenek. És elhatároztam, hogy üldözni és leleplezni fogom őket.*” – így a levél szerzője.²⁶ Miután a levélíró egyik barátjának öccsét „megrontották”, egy csoport önbíráskodásra szánta el magát, s elhatározták, hogy „*ezeknek a fajtalan embereknek a főfészket, ahol tanyáznak, az Erzsébet-teret zavarjuk és kipusztítjuk őket*”. A leírásból valóságos csata rajzolódik ki: „*Egy Weisz Pali nevű barátunknak, aki szintén részt vett az üldözésben, egy homoszexuális miniszteri hivatalnok az Erzsébet-téren a szíve alá döfött, mely véletlenül nem túl súlyos, de lehetett volna halálos is*”.²⁷

A homoszexuálisok elleni bosszúhadjárat azonban hamarosan más irányba terelődik, mivel „hősünk” egy fiútól azt az információt kapja, hogy egy Teve utcai kocsmáros rendszeresen alkalmaz 14–15 éves fiúkat, akiket ugyan „üzleti célra” vesz fel, de „beteg hajlamai kielégítésére” használja őket. Schönberg erre az oknyomozó riporterek és a detektívek módszeréhez folyamodva jelentkezik az inkriminált kocsmáros *Friss Ujságban* feladott álláshirdetésére, s bár a kocsmáros eleinte nem akarta csapосként alkalmazni, végül mégiscsak megegyeztek. Miután a kocsmáros állás teljes ellátással járt, a frissen felvett Schönberg éjszakánként együtt aludt a kocsmáros helyiségében a tulajdonossal. A második éjszakán megtörtént az inzultus, amit a levélíró saját szavaival idézünk:

²⁴ Uo.

²⁵ SZATMÁRY, 1908. 39–41.

²⁶ Fajtalan emberek közt. *Pesti Futár* (1913. augusztus 4.) 7–8.

²⁷ Uo. Kiemelés az eredetiben.

„Csütörtök este lefekvésünk után valakit magam mellett éreztem, s még először azt gondoltam, hogy a kutya és azt mondtam, mars. Mire a korcsmáros nekem ugrott és teljes erejéből lefogott, minden tiltakozásom és fizikai ellenállásom dacára erkölcstelen fajtalan-kodást követett el rajtam.”²⁸

A rossz véget ért leleplezés végkifejletéről már nem tudósít a levél, mindössze arról számol be a levélíró, hogy az eset kapcsán feljelentést tett a rendőrségen a kocsmáros ellen.

A rendőrség nem csupán a publikus, hanem a félnyilvános találkahelyeket is igyekezett megfigyelése alá vonni, s gyakori razziákkal, vagy adott esetben a hely bezárásával beszüntetni azok működését. Ilyen volt például a Minta Kávémérés, amelyet 1903-ban számolt fel a rendőrség.²⁹ A Dohány utcai kávémérést egy hasonló bűncselekmény miatt korábban büntetett előéletű ember működtette, aki fiatal, többnyire foglalkozás nélküli kereskedősegédeket csábított üzletébe, hogy ott „perverz hajlamú pénzes emberekkel megismertesse és fajtalanságra csábítsa őket”.³⁰ A rendőri razzia során a helyiségben talált személyek ellen eljárást indítottak, a tulajdonostól pedig megvonták az iparüzési engedélyt. Úgy tűnik azonban, hogy nem sikerült végleg felszámolni a találkahelyet, mert Tábori Kornél egy álruhás oknyomozó riportja elkészítése során meglátogatta a Dohány utcai „buzeráns-tanyát”, s részletes leírást ad róla az 1908-ban megjelent *Nyomorultak, gazemberekben*.³¹ Szatmáry Sándor is részletesen bemutatja ezt a Dohány utcai találkahelyet. Leírása szerint a kávécsarnokban két szoba volt, míg az elsőben a „tényleges” vendégek foglaltak helyet, addig a másik „egészen különleges célra volt fenntartva”.³² A hátsó helyiségnek hetente három alkalommal nagy forgalma volt, erősen parfümözött, kiöltözött férfiak jelentek meg egy részük női ruhát viselt. Az estély este 8 órakor kezdődött, s az asztaloknál páronként ültek a férfiak és a „nőférfiak”. Este 9 órakor aztán elkezdődött az „enyelgés”, „s amikor a szenvedélyesség a tetőfokára hágott, a házigazda lecsavarta a gázt s kezdetét vette az orgia”.³³

A homoszexualitáshoz kötődő bűncselekmények közül a zsarolás volt a leggyakoribb. Egy 1908-as eset azt mutatja, hogy nem csupán homoszexuális személyeket, hanem feltételezett találkahelyek tulajdonosait is érték hasonló támadások. A *Pesti Napló* tudósítása szerint egy *Budapesti Hírek* nevű „revolverlap”³⁴ azzal vádolta Madame de Vopeliust, aki a Gyár utcában működtetett tánciskolát, hogy leánykereskedelemmel foglalkozik, és egyúttal homoszexuális férfiaknak üzemeltet iskolájában találkahelyet. A táncitanárnő sajtópert indított a „krajcáros

²⁸ Uo. Egy, a Lukács fürdőben egy névtelen levél alapján tartott 1909-es razziáról részletesen beszámol a *Népszava*. Vö. Vasárnap délután a Lukács-fürdőben. *Népszava* (1909. november 23.) 8–9.

²⁹ A találkahely felszámolásáról a *Pesti Napló* is részletesebben beszámolt. A cikk – ahogy számos más korabeli újsághír – teljes névvel sorolja fel az eset kapcsán kihallgatásra beidézt személyeket, ami azt mutatja, hogy bár a sajtó a kényes természetű ügyek esetében igyekezett diszkréten kezelni az érintettek személyiségi jogait, a homoszexualitás kapcsán kevésbé tartotta ezt a diszkréciót fontosnak. (A „Minta-étkezde.” *Pesti Napló* (1903. július 9.) 14.)

³⁰ *Jelentés*, 1903. 105.

³¹ SZÉKELY-TÁBORI, 1908. 91–93.

³² SZATMÁRY, 1908. 38.

³³ SZATMÁRY, 1908. 39.

³⁴ A revolverlapokkal kapcsolatban lásd LAKATOS, 2004. 187–210.

boulevard-lapocska” ellen, amelynek során két évvel az eset után a lap felelős szerkesztőjét és a cikk szerzőjét 100–100 koronás pénzbüntetésre ítélte a bíróság.³⁵

A homoszexuálisok főbb találkahelyeire vonatkozóan több érdekes adattal szolgál egy másik, szintén a *Pesti Futár*-ban megjelent olvasói levél, amely egy állítólagos „szakértő”, a homoszexuális miliót feltehetően igen jól ismerő szerző tollából származik. A „szakértő” írásából kiderül, hogy a „pesti perverzok” előszeretettel látogatták a Lukács fürdőt, ahol vasárnap délutánonként „pederaszta-mulatságok” zajlottak „a bazinokban és a partokon görög stílusban, antik rendezésben, egész nyilvánosan, mintha csak ótörái teáról volna szó”.³⁶ Budapest fürdői rendkívül fontos szerepet játszottak a *queer* szubkultúra mentális térképén. 1905-ben például egy „simakéjú fiatalember” okozott nagy botrányt a Nyár utcai fürdőben, aki felpozta azt a férfit, aki „perverz merényletet akart ellene elkövetni”.³⁷

A *queer* találkahelyként funkcionáló kávéházak, vendéglők, garnizálók és fürdők mellett egy kimondottan számukra létrehozott klub létezéséről is tudósítanak a források: a Székely Vladimír–Tábori Kornél szerzőpáros beszámolója szerint ez a Baross tér egyik házában működött és „rendes, – bár belügyminiszterileg jóvá nem hagyott – alapszabályokkal is rendelkezett”.³⁸ A klubnak állítólag Aradon, Nagyváradon, Kolozsváron, Pécsen és Székesfehérváron is működött fiókja.³⁹

A legnehezebben a magánszférában zajló történések rekonstruálhatók, hiszen ide a rendőrhatalomnak is csak ritkán volt lehetősége „betörni”. Ebből következik, hogy a privát térben zajló szexuális kapcsolatokról maradt fenn a legkevesebb nyom, s a rendőrségi ügyek nagy része is többnyire a férfi–férfi közötti kapcsolat egyik szereplőjének bejelentésén alapszik. A magánlakásokon rendezett találkák lelepleződésére akkor volt a legnagyobb az esély, ha a *queerek* nem saját otthonukban kerültek kapcsolatba, hanem a magán és a félnyilvános tér közötti egyfajta átmenetet jelentő terekben, azaz olyan lakásokon, amelyeket – megfelelő fizetség fejében – élelmes vállalkozók bocsátottak a *queerek* rendelkezésére. Egy ehhez hasonló titkos találkahelyet leleplezett le 1917-ben véletlenül a rendőrség a józsefvárosi Víg utca 5. számú házában. A felfedezés annak volt köszönhető, hogy a házfelügyelővel szemben az egyik albérlője lopás miatt tett feljelentést, s ekkor állapították meg a detektívek, hogy a lakás „rendszeres perverz szeretkezések tanyája volt”, ahová elsősorban inasok jártak.⁴⁰ A *Népszava* 1911-ben beszámolt egy Szövetség utcai „kéjbarlangról”, ahol „beteg idegzetű, elfajult emberek találkoztak és négy fal között őrzöngő orgiákat rendeztek”.⁴¹ A találkahelyre, amelyet egy kocsmáros és egy szabómester biztosított a többnyire előkelő vendégeknek, egy razzia során ütött rajta

³⁵ Madame Vopelius iskolája. *Pesti Napló* (1910. november 6.) 20. Egy hasonló esetet említ Szatmáry Sándor is: egy fővárosi „kültelki cabaret” konferansziéja egy botrányt követően azzal vádolta a szórakozóhelyet, hogy az a „férfiszerelem tanyája, s melegező ágya”. (SZATMÁRY, 1908. 39.)

³⁶ Pesti perverzokról (Egy szakértő levele). *Pesti Futár* (1909. november 27.) 10–11.

³⁷ A férfiről a hatósági közbelépés nyomán kiderült, hogy K. O. Béláról, a Magyar Atlétikai Klub titkáráról van szó. A *queerekkel* foglalkozó korabeli írások gyakran jegyezték meg, hogy sok *queer* ügy keresi más férfiak közelségét, hogy valamilyen sportegyesületben vállal szerepet. (Riadalom a gőzfürdőben. *Népszava* 1905. december 21. 8.)

³⁸ SZÉKELY–TÁBORI, 1908. 94.

³⁹ SZÉKELY–TÁBORI, 1908. 94.

⁴⁰ A házmeester bűne. *Pesti Hírlap* (1917. január 13.) 11.

⁴¹ Fekete misék egy fővárosi ügyvéd lakásán. *Népszava* (1911. március 17.) 6.

a rendőrség, s a „*vagyonosokat futni engedte, a szegényeket, a prostituáltakat ellenben elfogta a paragrafusok kampójával*”.⁴² Az újsághírből kiderül, hogy a rendőrség által szétzavart társaság új helyen, egy budapesti ügyvéd lakásán rendezkedett be – ebből is látszik, hogy az efféle találkahelyeket nem csupán a többnyire ágy- vagy albérletben lakó alsóbb társadalmi csoportok látogatták. Az új találkahelyre egy névtelen levél alapján lett figyelmes a rendőrség, s a detektívek elkezdték figyelni a lakást, ahol az előző kéjbarlangnál is kicsapongóbb szexuális életet tapasztaltak: az orgiák éjjel-nappal zajlottak a lakáson, nappal férfiak találkoztak, „*akiknek a mulatságához egy erzsébetvárosi vendéglős szállította a prostituált fiatalembereket*”, éjszaka pedig bordélyházi prostituáltakkal folytak a szexuális üzemek. A *Népszava* szerint a rendőrség nem akarta nyilvánosságra hozni a találkahely leleplezését, mivel az ott mulató férfiak között „*több »előkelő« társadalmi állású, szereplő ember vett részt, köztük egy ismert plébános*”. A *Népszavában* más ügyek kapcsán is gyakran megfigyelhető, éles rendőrségkritikával fűszerezett cikk végül így zárul: „*Ügy értesülünk, hogy pénteken dűlőre jut a kérdés; egy nagy eltussolás vagy egy pikáns sajtóirodai jelentés az, amit péntekre várhatunk*.”⁴³

A magántér veszélyei

A *par excellence* magántérben zajló szexuális praktikák csak látszólag adtak biztonságot a *queerek* számára. Azzal, hogy a homoszexuális férfi megnyitja olykor ismeretlen, ráadásul gyakran váltakozó partnerei számára saját privát terét, még a rendőri razziáknál is nagyobb veszélynek teszi ki magát. Erről tanúskodnak azok, a *queerek* sérelmére elkövetett gyilkosságok, amelyek elsősorban az 1920-as évektől figyelhetők meg Budapesten.

Az első ismert, magántérben elkövetett gyilkossági eset több szempontból is rendhagyónak tekinthető. A bűncselekmény 1904-ben, a tabáni Aranykacsa utca egyik lakásában történt. A 26 éves napidíjas Deutsch Ferenc agyonlőtte a 32 éves Minkovics Péter üzlettulajdonost, akivel régóta „*benső barátságban élt*”, olyannyira, hogy Deutsch gyakran aludt barátja Dessewffy utcai lakásán. A gyilkosság előestéjén Minkovics az Orfeumba hívta barátját, aki – miután belátta, hogy „*föl kell hagynia az erkölcstelen életmóddal*”⁴⁴ – visszautasította a meghívást. Másnap Minkovics meglátogatta Deutscht, hogy kérdőre vonja, s az ennek nyomán kerekedett vita fajult gyilkossággá; Deutsch egy pisztollyal átlőtte Minkovics torkát, aki a mentők megérkezése előtt belehalt a sérülésébe. Deutsch a tettet követően feladta magát a rendőrségen, s kihallgatásán arra hivatkozott, hogy Minkovics „*tönkretette az ő testi-lelki egészségét, azért ölte meg*”.⁴⁵ Az eset érdekessége, hogy a bíróság előtt a vádlott ügyvédje Minkovics Deutsch-hoz írt szerelmes levelével igyekezett igazolni azt, hogy védence „*fölizgatott kedélyállapotban, egy erős felindulás hatása alatt*” követte el tettetét.⁴⁶ A bíróság ezt az érvelést láthatóan figyelembe is vette, hiszen a fajtalan-

⁴² Uo.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Gyilkosság a fővárosban. *Budapesti Hírlap* (1904. március 3.) 11.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ A napidíjas bűne. *Budapesti Hírlap* (1904. március 8.) 12.

ság vétsége mellett csupán „erős fölindulásban elkövetett halált okozó súlyos testi sértés” büntetőjogi találat alapján találta bűnösnek, s meglehetősen enyhe, két évi börtönre ítélték.⁴⁷

Mindössze néhány évvel később újabb *queer* gyilkosságtól volt hangos a sajtó. A lapok által Erzsébet körüti gyilkosság néven emlegetett bűncselekmény áldozata Szilasi Adolf magánzó szőnyegkereskedő volt, aki közismert volt homoszexuális hajlamairól. Az 55 éves Szilasi bensőséges kapcsolatot ápolt a nála több, mint 30 évvel fiatalabb, egykori papnövendékből lett színinövendékkal,⁴⁸ Liskay Istvánnal, akinek barátsága fejében több alkalommal is kölcsönzött pénzt. A gyilkosság előtti estén a két férfi előbb a Mátyás Király kávéházban találkozott, majd éjjel mindketten felmentek Szilasi lakására. Itt aztán a fiatal színinövendék 19 késszúrással megölte a kereskedőt.⁴⁹ Liskay ugyan a vizsgálat során önvédelemre hivatkozott, a gyilkos eszköz, a papírvágó kés azonban nem Szilasi otthonából származott, feltehetően Liskay vitte magával, ami arra utalt, hogy előre kitervelte tettét.⁵⁰ Liskay a lakásból a Szilasi pénztárcájából elrabolt 12 koronával, a holttest ujjáról lehúzott gyűrűvel, illetve néhány apróbb értéktárggyal távozott.

Érdekes, hogy a bíróság Liskay ügyében halált okozó súlyos testi sértés és rablás miatt hozott ítéletet, a szemérem elleni fajtalanítás vádja a vizsgálat során fel sem merült, sőt, a két férfi közötti „erkölcstelen” viszonyt enyhítő körülményként ismerték el. Liskay vallomása szerint ugyanis Szilasi revolverrel kényszerítette őt szexuális aktusra. Így végül Liskayt 6 évi fegyházra ítélték.⁵¹

Az első világháború után minden évtizedre jutott legalább egy, nagy nyilvánosságot kapó gyilkosság, amelyet *queerek* kárára, saját lakásukon követtek el. Ahogyan az eddig vázolt esetek, úgy a „Gyűrűs Gyuri”-féle rablógyilkosság is feltételezhetően a *queer* szubkultúrához kötődik, mert bár a gyilkosság elkövetőit nem fogta el a rendőrség, erős volt a gyanú, hogy „Gyűrűs Gyuri” szexuális partnerei közül kerültek ki a tettesek.

1923 júniusában a Kristóf tér 2. szám alatti „üzletpalota” egyik lomtárában elrejtőzött két betörő, akik eredetileg az épületben található ékszerüzletet akarták kirabolni. Miután a betörés meghiúsult, az épületben lakó viceházmesterre, Bácsi Györgyre támadtak, s a segédházmestert egy nehéz tárggyal fejbe ütötték, majd testét a fűtőtestre akasztották.⁵² Az áldozatról a rendőrség kiderítette, hogy Bácsi „beteges hajlamú” volt, s portásfülkéjében gyakran jártak fiatal férfiak. A viceházmester arról kapta gúnynevét, hogy állítólag 19 aranygyűrűje volt, amelyek egy része a sajátja volt, a másik részét pedig „barátaiktól” kapta megőrzésre.⁵³ A gyűrűk

⁴⁷ A züllöttek. *Budapesti Hírlap* (1904. június 21.) 11.

⁴⁸ A *Népszava* még azt is tudni vélte, hogy Liskait az egri papneveldeben rontották meg. (A papok rontották meg. *Népszava* 1909. október 19. 8.); (Gyümölcsseikről... *Népszava* 1909. október 20. 2.) A *Népszava* ezt követően minden, az Erzsébet körüti gyilkossággal kapcsolatos beszámolóba beleszötte ezt az információt.

⁴⁹ Az Erzsébet-körüti gyilkosság. *Budapesti Hírlap* (1910. július 1.) 14.

⁵⁰ A színésznövendék gyilkossága. *Budapesti Hírlap* (1909. november 30.) 15.

⁵¹ Liskay István. *Népszava* 1910. október 1. 7. Liskai neve az 1920-as években újra felbukkan a sajtóban: egy nyaralókat fosztogató betörőbanda vezéréként tartóztatták le. (Elfogtak egy betörőbandát. *Budapesti Hírlap* 1925. szeptember 22. 6.)

⁵² A meggyilkolt viceházmester. *Budapesti Hírlap* (1923. június 15.) 4.

⁵³ Fontos tanúvallomások a Kristóf-téri rablógyilkosság ügyében. *Pesti Hírlap* (1923. június 15.) 4.

a gyilkosságot követően eltűntek.⁵⁴ A nyomozás végül nem hozott eredményt, a rendőrségnek később sem sikerült fényt derítenie a gyilkosok kiletére.⁵⁵

Egy évvel később újabb gyilkosság történt Budapesten, amelynek áldozata *queer* volt. 1924. június 8-án a Várban, a Werbőczy (ma Táncsics Mihály) utca 12. számú házban, saját lakásában találták meg a 39 éves külügyminisztériumi altiszt, Pollák János holttestét.⁵⁶ Az áldozatot tisztos, megbízható hivatalnokként ismerték, aki háztulajdonosként vagyonos ember volt. Miután napokig nem jelent meg munkahelyén, a minisztériumnál szolgálatot teljesítő Cár detektívfelügyelőt küldte lakására. Cár vérbe fagyva találta az áldozatot – mint később kiderült, három késszúrással végeztek Pollákkal –, lakását pedig láthatóan értékek után kutatva feldúlták. Az áldozat magányos életet folytatott, de a házbeliek szerint gyakran jártak nála férfi látogatók. A szomszédok egy része azt gondolta, hogy Pollák üzletszerűen pénzkölcsönzéssel foglalkozott, mások viszont arra gyanakodtak, hogy „beteges hajlamú” volt, így a rendőrség a nyomozást abba az irányba is kiterjesztette, hogy nem történt-e „más természetű” bűntett.⁵⁷ Ennek nyomán a detektívek több razzitát tartottak azokon a helyeken, „a hol a meggyilkolt szolgálhoz hasonló beteges hajlamu emberek találkozni szoktak, mert valószínűnek tartják, hogy gyilkosa ebből a környezetből került ki”.⁵⁸

A nyomozás során kiderült, hogy Pollákot utoljára a Városligetben, a Barocaldi cirkusznál látták egy 25–30 éves, „keresztény kinézésű, iparoskülsőjű” férfi társaságában.⁵⁹ A rendőrség nagy apparátussal nyomozta az ügyet, és végül a Nyugati pályaudvarnál egy rendőrőrszem letartóztatta a 22 éves földműves Csapó Gyulát, lakótársának bejelentése alapján.⁶⁰ A tettét beismerő Csapó részletesen beszámolt Pollákkal való megismerkedésük történetéről. Elmondása szerint ez a cirkusznál történt, együtt megnézték az előadást, ezután Pollák egy vendéglőbe, majd a lakásába invitálta. Egy héttel később Csapó újra vacsorameghívást kapott a lakásra, de ezúttal Pollák már „erőszakoskodni” kezdett vele, mire ő a kabátja zsebéből elővett késsel leszúrta.⁶¹ Később aztán a tettes azt is elismerte, hogy előre kitervelte a gyilkosságot. Csapó Györgyöt végül szándékos emberölés és lopás miatt négyévi fegyházra ítélték, amit másodfokon hét évre emeltek.⁶² Az újságcikkekből az is kiderül, hogy Pollák feltehetően rendszeresen kereste – többnyire az alsóbb társadalmi rétegekből származó – szexuális partnereit a Városligetben. A nyomozás során a rendőrség letartóztatott ugyanis egy Balog Pál nevű csavargót, aki ismerte Pollákot, s a gyilkosság napján is vele volt a Városligetben.⁶³ Balogot, miután kiderült, hogy nincs köze a gyilkossághoz, elengedte a rendőrség.

⁵⁴ A Kristóf-téri rablógyilkosság. *Népszava* (1923. június 15.) 5.

⁵⁵ Kiállítás a rendőrségi nyomozások holtpontjairól. *Népszava* (1926. június 5.) 8.

⁵⁶ Újabb gyilkosság a Várban. *Budapesti Hírlap* (1924. június 12.) 5; Rejtelmes gyilkosság a Werbőczy utcában. *Pesti Hírlap* (1924. június 12.) 6.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ A Werbőczy-utcai gyilkosság. *Budapesti Hírlap* (1924. június 13.) 6.

⁵⁹ A Werbőczy utcai rablógyilkosság. *Budapesti Hírlap* (1924. június 17.) 7.

⁶⁰ Elfogták a Werbőczy-utcai gyilkosság tettesét. *Népszava* 1924. július 4. 6.

⁶¹ Zárt tárgyaláson hallgatták ki a Werbőczy utcai gyilkost. *Az Est* (1924. október 23.) 4.

⁶² A Werbőczy-utcai gyilkosság. *Budapesti Hírlap* (1924. október 23.) 10.

⁶³ Balog Pál Pollák János gyilkosa? *Pesti Hírlap* (1924. június 24.) 7.

A Werbőczy utcai gyilkossággal foglalkozó újságok közül érdekes módon a *Pesti Napló* volt az, amelyik a legtöbbet foglalkozott az áldozat homoszexualitásával. Míg a többi lapban alig kapott hangsúlyt Pollák *queer* mivolta, addig a *Pesti Napló* részletesen beszámolt arról, hogy Pollák állítólag „szadista rémségeket megjelenítő” fotókat és rajzokat tartott lakásán, óbudai házában pedig éppen kéjlakot tervezett magának kialakítani.⁶⁴ Ugyanebben a cikkben ecsetelik az altiszt nőies viselkedését is:

„A szomorúvégű Pollák János pszichéjéhez tartozott ez az öltözködési vágy is [Pollák lakásában előkelő ruhatárat találtak – P. R.], éppen úgy, mint a sütés, főzés, mosás, vasalás, amelyet mind maga végzett, részben különös fukarságból, részben azért, hogy ne legyen semmiben női kézre utalva.”⁶⁵

A tettes elítélése kapcsán a többi hírlapi tudósítással ellentétben nem annyira az előre kiterveltséget, hanem sokkal inkább azt hangsúlyozta a *Pesti Napló*, hogy Csapó undorában gyilkolta meg *queer* áldozatát.⁶⁶

1932 januárjában Kispesten, a lakásán meggyilkolták a gazdag vendéglőst, Lukács Bélát. A gyilkos, aki feltehetően ismerhette a helyszínt, előbb a vendéglő udvarába lopózott be – a nyomozók megtalálták a lábnyomait a hóban –, majd besurrant a lakásba. Miután megölte Lukácsot (a detektívek először azt feltételezték, hogy Lukácsot fejbe lőtték, később kiderült, hogy egy hegyes vasdarabbal verték agyon), a gyilkos elvette páncélszekrénye kulcsát és kifosztotta azt.⁶⁷

A tanúvallomások alapján kiderült, hogy a vendéglő körül láttak egy „züllött életet élő”, a fogházból frissen szabadult fiatalembert, akit a személyleírás, valamint a „rendőrség speciális nyilvántartása” segítségével sikerült azonosítani.⁶⁸ A rendőrség ennek alapján razziákat tartott több „gyanús környéken”, és előállított több „züllött” fiatalembert, de mindegyikük tudott alibit igazolni. Az előállítottak között volt a vendéglős egyik állítólagos ismerőse, akinél a rendőrök egy „jegyzőkönyvet találtak, amelyben több név volt felírva, csupa olyan férfinak a neve, akik szerepelnek abban a nyilvántartásban, amelyet a gyanús életmódot folytató emberekről vezet a rendőrség”.⁶⁹ Ennek köszönhetően a nyomozásba bekapcsolódott a már említett, homoszexuális férfiakat ellenőrző detektívcsoport vezetője, Cár felügyelő is, aki „évekkel azelőtt vele bizalmasan közölte, hogy Lukács Béla beteges hajlamú”.⁷⁰ Mint kiderült, Cár korábban már nyomozott Lukácssal szemben, de nem talált konkrét bizonyítékot arra, hogy a férfi homoszexuális.⁷¹

⁶⁴ Pollák János minisztériumi altisztet beteges hajlama adta rablógyilkosa kezébe. *Pesti Napló* (1924. június 12.) 3.

⁶⁵ Uo. Kiemelés az eredetiben.

⁶⁶ Csapó undor okozta erős felindulásban ölte meg Pollák Jánost. *Pesti Napló* (1924. október 23.) 8.

⁶⁷ Meggyilkolták és kirabolták Lukács Béla gazdag kispesti vendéglőst. *Budapesti Hírlap* 1932. január 20. 5.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Erélyesen kutatják a kispesti rablógyilkost. *Budapesti Hírlap* (1932. január 22.) 7; Uj nyomon kutatnak a kispesti rablógyilkos után. *Pesti Hírlap* (1932. január 22.) 5. Kiemelés az eredetiben.

⁷⁰ NEMES, 1944. 320.

⁷¹ NEMES, 1944. 320.

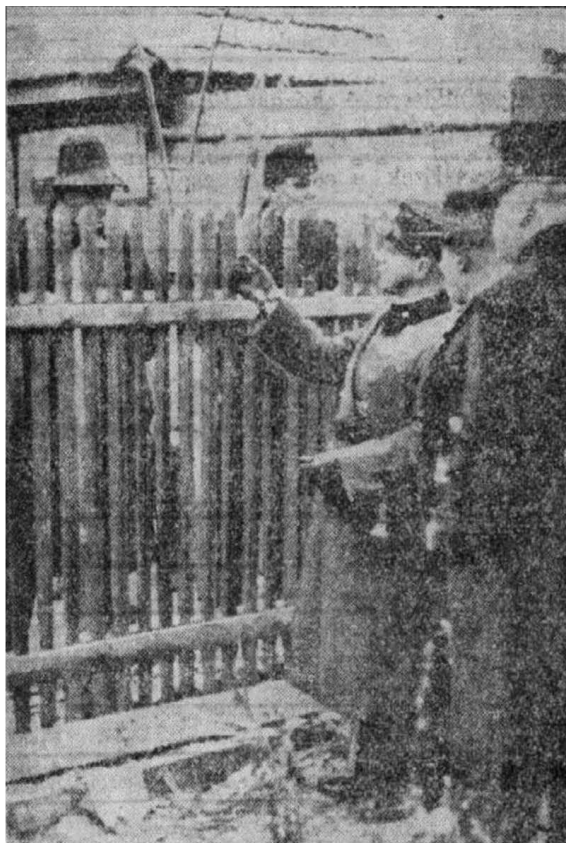

A kiscesti rablógylkosság helyszínelésén készült fotók

(Forrás: BTM Kiscelli Múzeum Fényképtár, a fotók a *Képes Pesti Hírlap*ban nyomtatásban is megjelentek.)

A rendőrség végül különleges nyilvántartásának köszönhetően⁷² derítette fel az ügyet, ennek segítségével jutottak el azokhoz a „züllött” fiatalemberekhez, akik elkövették a gyilkosságot. A nyomozás szálai a népligeti kaszárnya felé vezettek, mivel Lukács ismeretségben állt több itt szolgáló katonával is, akik közül hárman néhány hónappal korábban meglopták a gazdag vendéglőst. A kihallgatottak közül három leszerelés előtt álló katona, a 26 éves Sztaniszlavszy József, a 22 éves Kaba Gusztáv és az ugyancsak 22 éves Nikodein József végül beismerték: előre kitervelték, hogy kifosztják a vendéglőst, s erre a célra még külön fegyvert is készítettek egy gránát nyeléből.⁷³ Az esetet a rendőrség újra eljátszatta a helyszínen a vádlottakkal, amiről fotók is készültek, ezek közül a *Pesti Napló* publikált is néhányat.⁷⁴

A gyilkossági ügyet a katonai törvényszék tárgyalta, s ennek megfelelően szigorú, az eddig bemutatott *queer* gyilkosságokra nem jellemzően kemény ítélet

A kispesti helyszíni szemlén készült fotó. A katonai ügyész a szemlén talált revolvergolyót mutatja a kerítés másik oldalán álló Kavának.
(Forrás: *Pesti Napló*, 1932. január 31.)

⁷² A nyilvántartásról lásd TAKÁCS, 2016. 5–29.

⁷³ Elfogták a kispesti rablógyilkosokat. *Budapesti Hírlap* (1932. január 27.) 5.

⁷⁴ Izgalmas helyszíni szemlén a kispesti vendéglős gyilkosai lejátszották a gyilkosságot. *Pesti Napló* (1932. január 31.) 8.

született. A védők hiába próbáltak azzal érvelni, hogy a vádlottak „szellemileg degeneráltak”, a bíróság Sztaniszlavszkyt és Kabát kötél általi halálra, Nikodémet pedig bűnrészesség miatt 12 évi fegyházra ítélte.⁷⁵

Az eset érdekessége, hogy a sajtó – még az egyébként szókimondó *Népszava* is – az eset kapcsán, feltehetően a köztiszteletnek örvendő áldozatra való tekintettel, a meglehetősen ködös, „züllött” vagy „gyanús életű” kifejezéssel írta körül az eset szereplőinek *queer* mivoltát. A *Pesti Napló* ezzel szemben ennél az esetről is szókimondóbbnak mutatkozott; a lap beszámolt arról, hogy az eset kapcsán eljárás indult „*Lukács Béla két fő felhajtója ellen, akik a beteges hajlamú vendéglősnek barátokat szállítottak*”.⁷⁶

A vizsgált korszak, az 1900-tól egészen a második világháború kitöréséig tartó időszak utolsó *queer*-gyilkossága 1940. augusztus 13-án történt. Az 52 éves MABI-tisztviselőt, Datky Albertet Peterdy utca 31. szám alatt található lakásában betömött szájjal, összeroncsolt fejjel, holtan találták. A gyilkosságot a MABI egyik tisztviselője fedezte fel, akit főnöke küldött a hivatalnok lakására, miután az két napja nem jelent meg munkahelyén. A kiküldött tisztviselő Datky lakásának ajtaján egy cédulát talált, az alábbi felirattal: „*Szabadságra utaztam, Datky*”.⁷⁷ A lakásból eltűnt minden pénz, de különböző ruhaneműk, cipők és más berendezési tárgyak is hiányoztak. A rendőrök azt is kiderítették, hogy a gyilkos tette elkövetése után Datky Albert ruháiban távozott a lakásról, s a bűncselekményt követő napokon kétszer is járt a lakásban, ekkor rakta ki az ajtóra a cédulát.⁷⁸ A kérdéses céduláról a rendőrség fotót készített, s eljuttatta a sajtóhoz is, hátha az olvasók közül valaki azonosítja a kézírás alapján az elkövetőt.⁷⁹

A detektívek azt is kiderítették, hogy Datky Alberthez sok idegen férfi járt, köztük olyanok is, akikkel csak alkalmi ismeretséget kötött.

„*A nyomozás első órájában kihallgattak több férfit, akik Datky állandó baráti köréhez tartoztak, megmutatták a házbelieknek a beteges hajlamú, rovottmultú férfiokról vezetett nyilvántartás fényképalbumát, a nyomozásnak ez az iránya azonban nem hozott eredményt.*”

Olvashatjuk az egykori detektív, Nemes Sándor *Gyakorlati nyomozás* című, 1944-ben publikált könyvében közölt beszámolójában.⁸⁰

A szemtanúk láttak egy férfit távozni a lakásból, akinek a kezében egy fekete lakk táskája volt.⁸¹ Ennek alapján követték a detektívek a férfi útvonalát, s el is jutottak egy Orczy úti lakásig. Az itteni házmester bevallása szerint valóban becsengett a házba egy Kovács János nevű férfi, egy 27 éves péksegéd, a házfelügyelőnél

⁷⁵ A legfelsőbb honvédtörvényszék helybenhagyta a kispesti gyilkosok halálos ítéletét. *Budapesti Hírlap* (1932. április 9.) 5.

⁷⁶ Izgalmas helyszíni szemlén a kispesti vendéglős gyilkosai lejátszották a gyilkosságot. *Pesti Napló* (1932. január 31.) 8.

⁷⁷ NEMES, 1944. 318–320.

⁷⁸ Száz detektív keresi Datky Albert gyilkosát. *Népszava* (1940. augusztus 15.) 5.

⁷⁹ Nincs nyoma a Peterdy-utcai rablógyilkosnak. *Pesti Hírlap* (1940. augusztus 18.) 4.

⁸⁰ NEMES, 1944. 318–320.

⁸¹ Meggyilkoltak és kiraboltak egy MABI tisztviselőt. *Pesti Hírlap* (1940. augusztus 14.) 4.

albérletben lakó Kovács Teréz fivére. Bekéredzkedett a lakásba, megborotválkozott, majd elutazott Kecskemétre, ahonnan – mint később kiderült – származott.⁸² Miután a rendőrök otthonában letartóztatták, Kovács beismerő vallomást tett. A kihallgatáson elmondta, hogy Datkyval a Városligetben ismerkedett meg, és anyagi ellenszolgáltatásért cserébe felment a tisztviselő lakására. Ahogy azt a Werbőczy utcai gyilkosságnál is megfigyelhettük, az elkövető előbb azzal igyekezett magyarázni tettét, hogy az áldozat erőszakoskodása miatt, hirtelen haragjában követte el a bűncselekményt, a nyomozás és a helyszíni szemle azonban semmilyen jelet nem talált arra, hogy a gyilkosságot dulakodás előzte volna meg. Kovácsot végül a bíróság 12 évi fegyházra ítélte, amit másodfokon is jóváhagytak.⁸³

Összegzés

Az itt bemutatott példák alapján kirajzolódik a 20. század első évtizedeinek *queer* Budapestje létrehozta a maga sajátos intim tereit, találkozási pontjait, amelyek ezen, különösen a két világháború közötti időszakban virágzó szubkultúra hétköznapijait meghatározták. S miközben a korszakot egy viszonylag toleráns hozzáállás jellemezte a homoszexualitással szemben, a *queer* közösség mégis igyekezett láthatatlan maradni. Ez a rejtőzködés azonban egyúttal rendkívül sebezhetővé is tette a *queereket*, és ez nem csupán a hatóságok felől jövő gyakori inzultusokban nyilvánult meg, hanem az ellenük elkövetett különböző bűncselekményekben is. Ahogyan azt a felsorolt bűncselekmények is jól mutatják, a *queer* férfiak – anyagi helyzetétől, társadalmi státusztól függetlenül – igen komoly veszélyeknek tették ki magukat azzal, hogy alkalmi, a nyilvános városi térben „felszedett” partnereik számára megnyitották privát tereiket. Példáink is azt bizonyítják, hogy a *queer* szubkultúra mint speciálisan nagyvárosi jelenség történeti kutatásának – ahogyan azt Matt Houllbrook is hangsúlyozta idézett munkájában – egyik releváns megközelítési módja a térhasználat elemzése.

Felhasznált irodalom és rövidítések

Sajtó

A Város, 1932, 1933.

Az Est, 1924, 1933.

Budapesti Hírlap, 1904, 1909, 1910, 1923, 1924, 1925, 1932, 1933.

Detektív, 1921.

Népszava, 1905, 1909, 1910, 1921, 1924, 1926, 1933, 1940, 1941.

Pesti Futár, 1909, 1913, 1933.

Pesti Hírlap, 1917, 1923, 1924, 1932, 1933, 1940.

Pesti Napló, 1903, 1910, 1924, 1932.

⁸² NEMES, 1944. 318–320.

⁸³ Ítéletet mondott a tábla is a Peterdy uccai gyilkosság ügyében. *Népszava* (1941. február 1.) 8.

Nyomtatott források és szakirodalom

ESZENYI

2006 ESZENYI Miklós: „Férfi a férfival, nő a nővel”. *Homoszexualitás a történelemben, a társadalomban és a kultúrában*. Budapest, Corvina, 2006.

HOULBROOK

2006 HOULBROOK, Matt: *Queer London: Perils and Pleasures in the Sexual Metropolis, 1918–57*. Chicago, University of Chicago Press, 2006.

KÓRÁSZ

2013 KÓRÁSZ Krisztián: A homoszexualitás demedikalizációja – a büntől, büntetéstől az egyenlőség felé. *Lege Artis Medicinae*, 23. (2013) 5–6. sz. 316–320.

KURIMAY

2012 KURIMAY Anita: *Sex in the „Pearl of the Danube”: the history of queer life, love and its regulation in Budapest, 1873–1941*. PhD-disszertáció, Rutgers University, New Brunswick, 2012.

LAKATOS

2004 LAKATOS Éva: Álhírlapírók és zugsajtó Magyarországon. In: Uó: *Sikersajtó a századfordulón. Sajtótörténeti megközelítések*. Budapest, Balassi, 2004. 187–210.

Nádas

1933 Nádas Sándor: Jegyzetek egy beteghajlamú férfi öngyilkosságához. *Pesti Futár*, 6. (1933) 9–15.

NEMES

1944 NEMES Sándor: *Gyakorlati nyomozás*. Budapest, Griff Könyvkiadó, 1944.

Jelentés

1904 *Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1903. évi működéséről*. Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Rt., 1904.

PERÉNYI

2016 PERÉNYI Roland: „Beteg szerelem” – a queer szubkultúra a rendőri és a sajtódiszkurzusban a 20. század első felében. *Korall*, 66. (2016) 116–141.

SZATMÁRY

1908 SZATMÁRY Sándor: *Nagyvárosi erkölcsök. Budapest szexuális élete*. Budapest, A Magyar Országos Laptudósító kiadása, 1908.

SZÉKELY–TÁBORI

1908 SZÉKELY Vladimír – TÁBORI Kornél: *Nyomorultak, gazemberek*. Budapest, A Nap Újságvállalata, 1908.

TAKÁCS

- 2004 TAKÁCS Judit: *Homoszexualitás és társadalom*. Budapest, ÚMK, 2004.
- 2016 TAKÁCS Judit: Homoszexuálisok listázása a 20. századi Magyarországon. *Korall*, 66. (2016) 5–29.

THOMPSON

- 2001 THOMPSON, Victoria: A határok megteremtése: homoszexualitás és változó társadalmi rend Franciaországban, 1830–1870. In: *Van-e a nőknek történelmük?* Szerk.: SCOTT, Joan Wallach. Budapest, Balassi Kiadó, 2001. 240–275.

VOGL

- 1929 Vogl József: Homoszexualitás. In: *Modern bűnözés. I. kötet*. Szerk.: TURCSÁNYI Gyula. Budapest, Rozsnyai Károly Kiadása, 1929. 115–152.

*Perényi, Roland***Meeting Places, Crime Scenes and „Jungle Morals”: Homosexual Subculture, Urban Space and Crime in Budapest in the First Half the 20th Century**

At the beginning of 20th century, Budapest was seen and presented by both public opinion and political discourses as a sinful, immoral city. One of the “social ills” appearing in the discourses was homosexuality. Since homosexuals most often practiced their sexuality furtively, urban space and its distinct types play a vital role in examining their subculture. The public, semi-public and private spheres surface in police and press discourses, almost exclusively in the context of conflicts between the authorities and queers, or crimes committed against the members of the gay community. Therefore, the modes of how queers used the urban space, can also be investigated through these conflicts. Starting from this idea, this paper attempts to show the places, in which Budapest police authorities and the metropolitan press located the queer subculture from the turn of the century up until the outbreak of Second World War. Narratives of criminal acts committed against the members of the queer community, mainly blackmail cases and murders, help us in drawing the mental map of “queer Budapest”, but also give a glimpse into the social opinions of homosexuality in the examined time period.

